

A tanulási zavar előjeleinek szűrése óvodás korban **Az MSSST szűrőeljárással kapcsolatos tapasztalataim a Győri Nevelési** **Tanácsadó Gyermekek- és Ifjúságpszichológiai Központban**

A Tankötelezettségi Törvény lehetővé teszi a rugalmas beiskolázást, ennek következtében a problémás gyermekek lehetőséget kapnak a beiskolázás elhalasztására. A tapasztalatok szerint az iskolakezdési időszak kitolásával, és spontán érési folyamatokra alapozva nem oldható meg a sikeres iskolai tanuláshoz szükséges képességek kialakítása.

A beiskolázáskor alkalmazott vizsgáló eljárások – Az Iskolaérettségi Vizsgálati Teszt, a kiegészítő vizsgálatokhoz javasolt BP Binet Intelligencia és Bender A tesztek – nem adnak elegendő információt a tanuláshoz szükséges képességek megítéléséhez.

Porkolábné dr Balogh Katalin szerint **a tanulás eredményességére megbízhatóbb jelzést kaphatunk az észlelési (a látás, a hallás, a tapintás), valamint a mozgásos és a verbális struktúrák fejlettségének ismeretében.**

Az észlelési, a mozgásos és verbális struktúrák éretlensége a különböző részképességek zavart működésében jut kifejezésre.

A kölcsönösen egymásra ható részképességek dysfunkciója következtében létrejön egy jellegzetes pszichológiai tünetegyüttesben megnyilvánuló tanulási zavar (Zsoldos-Sarkay).

Tanulási zavarnak tekintjük azt az – intelligencia szint alapján elvárhatónál lényegesen - alacsonyabb tanulási teljesítményt, amely gyakran neurológiai deficit vagy funkciózavar talaján jön létre, sajátos kognitív tünetegyüttesel.

Ezek a részképesség zavarok nehezítik az iskolai tanulás során az olvasás, az írás és a matematika elsajátítását (Zsoldos-Sarkady).

Az ismert szakirodalmi leírásokat saját megfigyeléseim is alátámasztják, miszerint a tanulási zavaros gyermekek száma évről évre nő. A tanácsadónkban eddig ellátott tanulási zavarral küszködő kisiskolások többsége olvasás-írás, ritkábban számolási zavarral küzdött. A náluk végzett vizsgálatok érési egyenetlenséget, a pszichikus funkciók elmaradt fejlődését mutatták. Az elszenvedett kudarcok hatására, valamint a rögzültnek látszó funkciógyengeség miatt fejlesztésük nehéz, huzamosabb időre szóló, összetettebb feladatot jelentett.

A segítségnyújtás lehetőségeit keresve, a megelőzésben láttam a megoldás kulcsát. Arra az elgondolásra jutottam, hogy már az óvodáskor küszöbén, kitüntetett figyelmet kellene fordítani a tanulás sikerességét leginkább befolyásoló ún. "pszichikus funkciók" működésének vizsgálatára, és a rosszul funkcionáló képességek és készségek fejlesztésére.

A 90-es évek elején továbbképzésen vettem részt Budapesten a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolán, ahol "Tanulási zavarok" témakörben a legfrissebb kutatásokról hallgattunk előadásokat. Itt jutott tudomásomra, hogy dr Zsoldos Márta és dr Sarkady Kamilla - a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola tanárai, elkészítették egy amerikai szűrőeljárás magyar adaptációját, a Szűrőeljárás óvodáskorban a tanulási zavar lehetőségének vizsgálatára – (MSSST) – szűrőtesztet.

Ezidőtájt ez a szűrőeljárás még csak házi laboratóriumban készült példány sokszorosításával volt kapható, a hivatalosan megjelent első nyomdai széria 1994-ben látott napvilágot.

A szűrőeljárás megismerése után ezt a módszert olyannak találtam, amivel a térségünkben élő óvodásokat sikeresen lehetne vizsgálni.

Rövid ismertető a szűrőeljárásról:

MSSST-t, (Meeting Street School Screening Test) az Egyesült Államokban 5-7.6 éves óvodás és kisiskolás gyermekek vizsgálatára dolgozták ki azzal a céllal, hogy időben **feltárja a majdani tanulási zavarok kialakulásáért felelős részképességek hiányosságait.**

Magyar változatát a fent említett szerzőpáros dolgozta ki, és jelentette meg.

Használatával nagy létszámú csoportok szűrése és diagnosztizálása végezhető el rövid idő alatt. Az egyéni eredmények tükrében azután eldönthető, hogy szükséges-e további, pontosabb és részletesebb diagnózist adó szakvizsgálat.

A teszt használatát pszichológusoknak, gyógypedagógusoknak, tanítóknak, fejlesztő pedagógusoknak, óvodapedagógusoknak ajánlják, vagyis mindazoknak, akik számára fontos a tanulási zavar korai felismerése.

A **szűrőeljárás** verbális és nem-verbális feladatokból áll. **Méri a szenzomotoros rendszer alapját képező (1) motoros készséget, a (2) vizuo-perceptuo-motoros készséget, és a (3) nyelvi készséget.**

A teszt 3 szubtesztből áll.

- A (1) motoros minták szubteszt felméri a kétoldali szeriális mozgásminták kivitelezését és a testvázlattal kapcsolatos téri tájékozódást.
- A (2) vizuo-perceptuo-motoros szubteszt méri a vizuális diszkriminációt, az emlékezetet, a geometrikus ábrák és betűformák reprodukáló készségét, a térbeli és a sorrendbeli orientációt.
- A (3) nyelvi szubteszt vizsgálja a nyelvi készséget, az auditív figyelmet, a nyelvi emlékezetet, az időrendi fogalmakban való tájékozottságot, a fogalmazási készséget.

Minden szubteszt 5-5 feladatból áll.

A teszthez melléklelt egy ún. **viselkedést mérő skála**, amelynek célja a gyermek **vizsgálat alatti magatartásának megítélése**.

A skálarendszer négy, a **tanulási helyzetet meghatározó aspektusból elemzi: a magatartást, a kooperációt, a figyelmet, a mozgást, a beszédet, és a teljesítőképességet**.

A tanulási viselkedést részletező szempontok szerint, az együttműködés, a figyelem, a koncentrációképesség, az önellenőrzés, a mozgásszabályozás, a ceruzahasználat, a szemmozgás-szabályozás, a beszéd, a grammatika, a teljesítőképesség eredményességét regisztrálja.

A teszt értékelése

A szubtesztek elvégzett feladatai nyersponttal minősíthetők, amelyeket a vizsgált gyermek életkorának megfelelő normatáblázatból normaponttá lehet váltani. A **normapontok értéke jelzi, hogy a gyermek teljesítménye az átlaghoz mérten mutat-e eltérést**.

A szubtesztek mutatói mellett a szubtesztek eredményeit összegezve kapunk egy ún. **MSSST Totál értéket**, ami alapján szubtesztek értékeléséhez hasonlóan **jelzést kaphatunk a tanulási zavar előjeleinek veszélyére, enyhe veszélyére, és veszélytelenségére**.

Az értelmezés szempontjából fontos még megjegyezni, hogy **ép intellektus esetében a tanulási zavar előjeleinek veszélyére utalhat az is, ha az életkori normákhoz viszonyítottan alacsony MSSST Totál és szubtesztértéket kapunk**, vagy ha az MSSST szubtesztjeiből nyert képességstruktúra jellege szórt.

A viselkedést mérő skála alkalmazása közvetlenül vizsgálat után javasolt, a vizsgálat folyamán megfigyelt viselkedési jellemzők rögzíthetők a skálarendszer segítségével.

A tesztet felveheti az ebben jártasságot szerzett pszichológus, gyógypedagógus, tanító, fejlesztő pedagógus óvodapedagógus, szociális munkás. Az eredmények értelmezését pszichológus szupervíziójához kötik.

A teszt leírásánál javasolják, hogy ezeket a szűréseket minden esetben kísérje ill. egészítse ki egy általános intelligenciát mérő eljárás, valamint egy neurológiai szakvizsgálat is.

Az MSSST olyan szűrőeljárás, aminek segítségével átfogó információhoz juthatunk a várható tanulási zavar előjeleiről.

A szűrő módszerrel kapcsolatos elgondolásom gyakorlati megvalósítására az 1993/94-es tanévben nyílt lehetőség, amikor egy pályázaton nyert pénzből finanszírozni tudtunk

egy tanévre szóló szűrővizsgálat elvégzését. Erre a feladatra - a vezető óvodapedagógusokkal egyetértésben - Győr öt peremkerületi óvodáját választottuk ki, ahova sok cigány származású és alacsony szociokulturális milióból kikerülő kisgyermek járt.

A szülőket az óvodák tájékoztatták a készülő szűrővizsgálatról.

Célunk, amire a teszt maga is készült, egyéni vizsgálatokkal a majdani tanulási zavarokért felelős okok feltárása, diagnosztizálása, majd célirányos fejlesztéssel a részképesség zavarok felszámolása. Mindez annak érdekében történt, hogy azok a gyermekek is mielőbb megkaphassák a sikeres iskolakezdéshez szükséges készségek fejlesztését, akiknek bármilyen okból adódóan, eddig nem volt lehetőségük.

Kísérleti szűréseinket a középső csoportos óvodások körében szándékoztuk végezni. A korosztály kiválasztásánál fontosnak tartottuk a minél fiatalabb korosztály szűrését, hogy a fejlesztésekre elegendő idő maradjon.

A tapasztalatszerzés miatt, az első szűréseket pedagógia szakos fejlesztő pedagógiában is járatos kolléganőmmel magunk kívántuk elvégezni.

A szűrővizsgálatokat az 1993/94. tanév elején megkezdtük.

A szűrésbe 105 gyermeket vontunk be.

Az MSSST Totál értékmutatók szerint a szűrt gyermekanyag 49,5 % -nál mutatkozott a tanulási zavar előjeleinek enyhe és a tanulási zavar előjeleinek veszélye.

A valamilyen veszélyt mutatók magas százalékos arányát ekkor azzal magyaráztuk, hogy a vizsgált gyermekek mindegyike peremhelyzetű, rossz szociális környezetből került ki. Életkoruknál fogva még nem töltöttek elegendő időt az óvodában, és ennek következtében még nem érvényesülhetett az óvoda fejlesztő hatása.

A magas előrejelző mutatók a részképesség zavarok jelenlétére is figyelmeztettek.

A teszteredmények mutatói jelezték az elmaradások mértékét, aminek ismeretében a fejlesztő terápia irányultságát meghatározhattuk.

A gyermeki viselkedés eltéréseiről a viselkedést mérő skála mutatói alapján kaptunk pontosabb jelzéseket. Már ebben az életkorban is tapasztalhattuk azokat a viselkedési rendellenességeket – hiperaktivitást, figyelemzavart – amelyek az iskoláskorú tanulási zavaros gyermekekre is jellemzők.

Az ezt megelőző években az óvodapedagógusok többnyire szubjektív megérzésekre hagyatkozva fordultak segítségért hozzánk. Érezték, hogy baj van a gyermekkel, de a bajt nem tudták nevesíteni.

A kísérleti szűrésekben részt vállalt óvodák óvodapedagógusai megfigyelhették a szűrőeljárás folyamatát. Észrevették, hogy olyan vizsgáló eljárást kaphatnak kézhez, aminek segítségével már meg tudják határozni a zavart mutató gyermeknél a problémát. Emiatt a szűrőmódszer használatát maguk is meg akarták tanulni.

A kérésnek eleget téve az 1994/95 tanévet arra használtuk fel, hogy előkészítsük ezt a munkát.

A tervezett szűrésekhez a város összes óvodáját szeretnénk volna megnyerni. Az elgondolás szerint a szűréseket az óvodapedagógusok, a diagnózisok elkészítését és a szűréseket követő egyéb vizsgálatokat tanácsadónk és az egyéb szakterületeken dolgozó kollégák (gyermekorvos, gyermekpszichiáter, logopédus, konduktor, fejlesztő pedagógus, védőnő) végeznék.

A szűrőmunkára azokat az óvodapedagógusokat szándékoztunk felkészíteni, akikhez a vizsgálandó gyermekek tartoztak. Korosztályt tekintve pedig már a nagycsoportos korú óvodások szűrését céloztuk meg.

Magyarázatként az szolgált, hogy az 5 éves gyermekek olyan alacsony fejlődési mutatókat jeleztek a próbaszűrések mérései szerint – (49,5%) – ami alapján minden második gyermek valamilyen további fejlesztést igényelt volna. Az akkori állapotok szerint erre a feladatra sem a személyi, sem az anyagi, sem a tárgyi feltételek nem voltak adottak.

A szűrésekhez a szülők írásbeli beleegyezését is megkértük.

A szűrésekre jelentkező óvodákat régiókra bontottuk. Régióként szerveztük az óvodapedagógusok felkészítését, a szűrőeljárás széleskörű, demonstrációval egybekötött ismertetését, egyéb szervezési teendőket.

Az 1995/96-os tanév elején, szeptemberben elkezdődött a tényleges munka.

1400 tanköteles korú nagycsoportos szűrését végezték el az óvodapedagógusok.

A vizsgálatról készült teljes dokumentum feldolgozására nem volt mód, az adatok gépre vitele rendkívül nagy munkát jelentett volna. 452 gyermek eredményét azonban sikerült feldolgozni. (A gépi adatfeldolgozás szórt mintavétellel történt).

452 fő	tanulási zavar előjeleinek veszélyét	22% jelezte, ebből	fiú: 29 % lány: 15 %
	tanulási zavar enyhe veszélyét	29% jelezte, ebből	fiú: 30 % lány: 29 %
	nincs veszély	48 %	ebből fiú: 41 % lány: 57 %

A tanulási zavar előjeleinek valamilyen veszélyét jelzők magas százalékos aránya (49%), a szűrések és fejlesztések fontosságára hívták fel a figyelmet. A veszély kategóriába eső fiúk magas százalékos aránya – a lányokéval szemben – a fiúk veszélyeztetettebb voltát jelezte, (29%-15%, fiúk – lányok). A két nem közötti nagy különbség az enyhe veszély kategóriában már eltűnik, az arány mindössze (30%-29%, fiúk - lányok). A nincs veszély mutatók aránya (41 %-57%, fiúk - lányok).

A kísérleti és az 1995/96-os tanév szűrései közel azonos előrejelző mutatókat jeleztek. A kísérleti szűréseknél a tanulási zavar előjeleinek veszélyét és enyhe veszélyét mutatók 49,5%-val szemben a 95/96-os tanév 49%-a csupán 0.5% eltérést jelez, ami elhanyagolható különbség.

Az elgondolás, miszerint a hátrányos milióból kikerülő gyermekek veszélyeztetettebbek, a vizsgálati adatok szerint nem igazolódott.

A szűrővizsgálatok felvétele után tanácsadónk elvégezte a diagnózisok felállítását, és meghozta javaslatait.

Javaslataink tartalmaztak:

- Gyermekgyógyászati és neurológiai szakvizsgálatra szóló kérelmet,
- logopédiai vizsgálatra és terápiára szóló kérelmet – diszlexia prevenciót, óvodai, vagy iskolai logopédiai csoportba vagy osztályba való utalást,
- pszichológiai vizsgálatra és terápiára szóló kérelmet,
- gyógypedagógiai, pszichopedagógiai vizsgálatra és fejlesztő terápiára szóló kérelmet,
- fejlettség szerinti beiskolázási vizsgálati kérelmet,
- óvodapedagógiai fejlesztésre, egyénibb bánásmód kialakítására szóló kérelmet,
- mozgásfejlesztésre: Ayres terápia, gyógyúszás, vagy népitánc, jazz balett vagy ovis sportok (foci, tenisz stb.) szóló kérelmet.
- Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői Bizottság vizsgálati kérelmét – értelmi deficit miatt.

A szűrővizsgálatok elvégzése, a diagnózisok felállítása, és a javaslatok megtétele szeptember hónapban, a tanév elején megtörtént.

A tanévből hátramaradó időt a javaslatokban megfogalmazott feladatok elvégzésére fordították az intézmények.

Az óvodapedagógusok fejlesztő munkáját fejlesztő programok ajánlásával és konzultációs lehetőség biztosításával segítettük.

Mozgásfejlesztéshez Rosta Katalin testséma fejlesztő programját alapul véve egy útmutató füzetet készítettem szöveggel és képanyaggal. Ezt az ún. Mozgásfejlesztő programot minden óvodának eljuttattuk, és napi használatra javasoltuk.

A óvodai beszédfejlesztéshez, az óvónők az anyanyelvi foglalkozásokba beépítették az általunk javasolt dr Gósy Mária: Beszédészlelés és a beszédmegértés fejlesztése óvodásoknak programját.

Egyéb képességek fejlesztéséhez a "Lexi", a "Lexi iskolás lesz" iskolaelőkészítő mesetankönyveket, valamint a "Színezd ki és számolj te is..." , a "Színezd ki és rajzolj te is ..." programokat javasoltuk.

Útmutatót készítettem még iskolaérettség és tanulási zavar témakörben. Ezek az útmutatók az iskolaérettség és tanulási zavar problémáinak eligazodásában nyújthatnak segítséget.

Ezeket az útmutatókat a szakembereken kívül az érdeklődő szülők is megkaphatták.

A szűrővizsgálatok után nyomon követő eljárások elvégzése nem volt mód, de a helyi Oktatási Iroda, valamint az intézmények jelzéseiből megtudtuk, hogy soha olyan zökkenőmentes tanév a beiskolázás szempontjából még nem volt, mint az 1995/96-os tanév.

A szűrővizsgálatoknak köszönhetően az óvodákkal rendszeres és szoros a szakmai kapcsolatunk. Óvodalátogatásaink során **szerzett tapasztalataink arról győztek meg bennünket, hogy a szűrővizsgálatokat és fejlesztéseket végző óvodákból kevesebb éretlen, vagy részképesség zavarokkal küzdő gyermek kerül iskolába.**

Az iskoláktól kapott jelzések ugyanezt a véleményt erősítették meg. A tanítók megfigyelései szerint is a szűrést végző óvodákból valóban iskolaéretten kerülnek iskolába a gyermekek. Az iskolára felkészült gyermekekkel lényegesen könnyebb és eredményesebb a tanulás folyamata.

A tanítóktól gyakran elhangzó kérés, hogy a szűréseket elhárító óvodákat is próbáljuk bevonni a vizsgálatokba, győzzük meg őket ennek a feladatnak a fontosságáról.

A családok, a szülők, már igénylik az évenként esedékes szűrővizsgálatokat. Számukra ezek a mérések egyfajta jelzések a beiskolázással kapcsolatos tennivalókról. Ha van is baj, tanév elején még a szülő sem esik pánikba, hiszen bőven van ideje a tanév megkezdéséig a különböző feladatok elvégzésére.

Gyakori panasz a pedagógusok részéről, hogy sok a problémás gyermek. Valóban sok, bár a mostaniak sem rosszabbak mentálisan, mint a korábbiak, csak mások. Körülményeik miatt mások. A családi szerkezetek fellazulása miatt, a gyermekek kicsi koruktól kezdve kevesebb babusgatást, ringatást, puszilgatást, testközeli érintést, dúdolgatást, dalolást, mesélést, beszélgetés, felhőtlen együtt játszást kapnak szüleiktől. Mivel kevés időt töltenek szüleikkel, nincs módjuk tanulni a mély szeretetet, a toleranciát, a konfliktus megoldó módokat, a mama-papa szerepeket, és rajtuk keresztül a szűkebb és tágabb társkapcsolatok szocializációját. Interperszonális kapcsolataik emiatt beszűkültek.

Kevesebb lehetőségük nyílik ügyesedni mozgásban, egyéb képességek terén. Ritkábban jutnak ki a szabadba, a játszótérre, vagy kirándulni. Ennek következtében nem tudják megtanulni, hogy milyen jó dolog fára, kerítésre mászni, ugróiskolát játszani, pajtásokkal labdázni, biciklizni, porba vagy aszfaltra rajzolni, stb.

Egészségtelenül sokat ülnek tétlenül a TV-, a videókészülék előtt. Emiatt elmarad a szülőkkal folytatott esti beszélgetés, vagy a mese. A mai gyermekeknél kórtünet a szegényes szókinccs és kifejezésmód. Már nem is nagyon akarnak beszélgetni, mert nincs kivel, nincs aki meghallgassa őket, aki visszajelezzon. Pedig éhesek a meghallgatásra, csak legyen valaki, aki felébreszti bennük ezt a vágyat, és utána időt szán a megindult közlésvágy kielégítésére.

Mindennek hiánya bizony sok problémát eredményezhet, aminek elszenvedői elsősorban a gyermekek.

A megsegítés egyik eszköze lehet például ez a szűrővizsgálat, amikor is a bajban levő gyermek későbbi életéhez olyan segítséget kap, amivel zökkenő mentesebben indíthatja a komoly teljesítményt elváró iskolai életét. A jó iskolakezdés eldöntheti akár egész életre szólóan, hogy szeret-e majd tanulni, vagy azt, hogy még későbbi életében hogyan találja meg a helyét a munkában, a társadalomban.

A megsegítés érdekében a Győri Oktatási Iroda, és a szűrővizsgálat fontosságát szem előtt tartó óvodapedagógusok és tanítók kérésére, valamint tanácsadónk szűrésekre szóló elkötelezettsége miatt, a szűrővizsgálatokat az 1995/96-os tanévtől évről-évre koordináljuk és aktív részvételünkkel a szakmai irányítást biztosítjuk.

Felhasznált irodalom

Dr Zsoldos Márta – Dr Sarkay Kamilla: Szűrőeljárás óvodáskorban a tanulási zavar lehetőségének vizsgálatára: MSSST Budapest, 1994

Porkolábné Dr Balogh Katalin: Kudarccal az iskolában Alex-typo, 1992

Bíró Antalné: Pszichológiától pedagógiáig Alex-typo, 1993

Gyenei Melinda - Szauter Jánosné Szigeti Gizella: A tanulási zavarok korrekciója kisiskolás korban Szolnok, 1995

Fejlesztő Pedagógia: Diszlexia-diszgráfia 1992 1-2. Szám

Greguss Márta

A tanulási zavar előjeleinek szűrése óvodás korban
Az MSSST szűrőeljárással kapcsolatos tapasztalataim a Gvőri Nevelési
Tanácsadó Gyermekek- és Ifjúságpszichológiai Központban

Vázlat

Szakirodalmi leírások és megfigyeléseim szerint a tanulási zavart mutató gyermekek száma évről évre nő. Tanácsadónkban az ellátott legtöbb kisiskolás olvasás-írás és ritkábban számolási zavarral küzdött. A vizsgálatok érési egyenetlenséget, a pszichikus funkciók elmaradt fejlődését mutatták ezeknél a gyermekeknél. Az elszenvedett kudarcok hatására, valamint a rögzültnek látszó funkciógyengeség miatt fejlesztésük nehéz, hosszabb időre szóló, összetettebb feladatot jelentett.

A segítségnyújtás lehetőségeit mérlegelve arra az elgondolásra jutottunk, hogy már óvodáskorban kitüntetett figyelmet kell fordítani a tanulás sikerességét leginkább befolyásoló pszichikus funkciók működésének vizsgálatára.

A pszichikus funkciók vizsgálatát az ún. MSSST szűrőeljárás alkalmazásával kívántuk megvalósítani.

Az MSSST szűrőteszttel a szűréseket az 1995/96-os tanévtől folyamatosan végezzük.

A szűrővizsgálatok előrejelző mutatói segítségével sikerül a részképesség zavarokkal küzdő gyerekek kiválasztása, és a fejlesztés irányának meghatározása.

A szűrések és a fejlesztések eredményeként biztosítani lehet a sikerebb iskolakezdést, és a zökkenőmentes iskolai karriert.